

Česká pirátská strana - odpovědi na otázky na politické subjekty kandidující v podzimních volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR týkající se problematiky vysokého školství v ČR, jeho kvality a konkurenceschopnosti

Ivan Bartoš, předseda České pirátské strany (předseda Výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj PS PČR)

1. **Česká republika dlouhodobě zaostává ve financování vysokého školství za průměrem zemí OECD (v celkových výdajích na terciární vzdělávání se ČR v roce 2016 pohybovala pouze kolem 64 % průměru zemí OECD). Jakými opatřeními hodláte toto dlouhodobě trvající zaostávání ČR napravit?**

Je nezbytné navyšovat veřejné výdaje na vysoké školství rychleji než postupuje inflace, což se v posledních letech nedařilo. Zároveň je třeba zapojit zaměstnavatele do financování části profesních studijních programů. Obojí je součástí našeho programu.

2. **Jak se budete snažit ovlivňovat a řídit kvalitu vzdělávání v oblasti vysokého školství, včetně zajištění efektivního fungování Národního akreditačního úřadu a naplňování mezinárodních standardů v této oblasti? Budete uvažovat o optimalizaci počtu VŠ? Plánujete zavedení školného na vysokých školách? Kdy? Pro koho?**

Zlepšení procesu akreditací chceme. Vnímáme negativně, jak konzervativní v současnosti je. Nezbytné je zajistit lepší podmínky pro fungování úřadu a jeho personální obsazení. Postupně je třeba přecházet na hodnocení se zapojením zahraničních hodnotitelů. Počet vysokých škol není sám o sobě cílem nějaké změny, nicméně systémové změny, při kterých bude optimální cestou spojení některých VŠ, chceme navrhnout. Typicky půjde o sdílení zdrojů a zlepšení průchodnosti vzdělávacího systému. Myšlenku zpoplatnění studia na vysoké škole nepodporujeme. Naše koalice staví na principu rovných příležitostí. V zájmu společnosti rozhodně není, aby se talentované děti nemohly rozvíjet kvůli problematické sociálně ekonomické situaci své rodiny. Kritériem pro studium na vysoké škole mají být schopnosti a studijní předpoklady, nikoliv finanční situace. I z čistě ekonomického pohledu se státu stále vyplatí mít bezplatné vysoké školství, protože se mu to v budoucnu několikanásobně vrátí na daních.

3. **Současná úspěšná mezinárodní spolupráce VŠ s mnoha prestižními partnery v oblasti vědy a výzkumu a dalších tvůrčích činností zcela nepochybně posiluje prestiž České republiky a je důležitá i pro zásadní rozvoj znalostí absolventů VŠ a jejich schopnost se globálně prosadit na budoucích trzích výrobků, služeb a myšlenek. Výzkum, vývoj, inovace a další tvůrčí činnosti, včetně uměleckých, jsou proto na půdě vysokých škol v rozvinutých ekonomikách strategicky a cíleně podporovány. Jaké konkrétní plány pro podporu a rozvoj konkurenceschopnosti ČR v oblasti vědy a výzkumu a tvůrčích činností v oblasti vysokého školství vycházejí z vašeho programu?**

Chceme dále posilovat kvalitativní prvky ve financování činnosti vysokých škol. To se netýká jen financování závislého na nové metodice hodnocení, v níž chceme pokračovat, ale také chceme posílit prvky excelence ve financování vzdělávací činnosti propojené se špičkovým výzkumem. Je třeba dále posílit odpovědnost vedení vysokých škol za strategické řízení výzkumu.

4. **Autonomie a akademická samospráva vysokých škol byla ustavena a úspěšně rozvíjena po roce 1989 a garantuje existenci vysokých škol jako demokratických institucí, založených na široké diskusi a otevřené komunikaci. Tím se rovněž významně naplňuje tzv. třetí role VŠ, protože díky akademické samosprávě i mladá generace absolvuje vysokou školu demokracie**

a poznává význam slov klasika TGM "demokracie je diskuse". Vyjádřete se před volbami jasně, zda budete podporovat stávající podobu autonomie a samosprávy VŠ, anebo hodláte současný stav měnit, pokud ano, tak jakým způsobem?

Chceme změnit zákon o VŠ tak, aby měly školy větší volnost vnitřního uspořádání (při zachování strategických rolí senátů) a rozdělení pravomocí mezi jednotlivými stupni řízení. Zároveň chceme školám dát více hospodářské volnosti ve smyslu finančního plánování pro projekty výstavby budova a infrastruktury.

Omezení autonomie nemáme v plánu, nicméně počítáme s tím, že vyřešení některých problémů nelze udělat jinak než za souhlasu VŠ samotných s určitým zásahem do autonomie. Typicky jsou takovými problémy finanční situace učitelů a studentů, akreditační proces nebo žádoucí přechod na tzv. kontraktové financování VŠ.

5. **Jak budete podporovat mladé vysokoškolské talenty? Budete věnovat větší pozornost a podporu náročným oborům, jejichž absolventi se úspěšně mezinárodně prosazují? Plánujete rovněž systematicky podporovat poradenská centra na VŠ zabývající se duševním zdravím studentů? Zvýšili byste financování z veřejných zdrojů související se studiem studentů se specifickými potřebami? Jak podpoříte kvalitu uchazečů o vysokoškolské studium? Zejména jejich nízká připravenost v exaktních předmětech (matematika, fyzika, další přírodovědné předměty) klesá i v mezinárodních srovnáních, což je pro budoucí prosazování ČR na mezinárodní scéně alarmující.**

Podpora talentů je úlohou škol a zaměstnavatelů. Ti jsou v pozici talent rozpoznat a nabídnout odpovídající formu zapojení. VŠ v rámci hledání náplně svojí tzv. třetí role se podporou talentů také už zabývají. Politická rovina udělá nejlíp, když tomu prostě nebude bránit.

Pro specifickou podporu poradenských center a studentů se specifickými potřebami je klíčovým faktorem autonomie VŠ. Jelikož autonomii nehodláme rušit, je nutné dospět k dohodě, co a za jaké peníze navíc je třeba realizovat. V části infrastruktur je přirozené investovat do bezbariérovosti pohybu napříč VŠ budovami. V oblasti omezení typu poruch zraku a sluchu je přirozené pořizovat učební materiály a pomůcky tohoto typu. Zároveň sem už vstupují omezení, co si jako společnost můžeme dovolit. Pravděpodobně budou tvorba a použití těchto pomůcek muset být sdílené.

Co přesně je myšleno "kvalitou uchazečů o VŠ studium"? Pro každého to má trochu jinou náplň, možná i v závislosti na studijních programech. Dlouhodobě máme za cíl zvýšit připravenost čerstvě zletilých pro život tím, že pomůžeme kvalitě školního i mimoškolního vzdělávání napříč stupni již od mateřských škol. Pozitivní motivace, výchova k práci s chybami, rozvoj kreativity, metodická a psychologická podpora žáků i učitelů, budování škol coby bezpečného prostředí bez šikany, rozvíjení samostatné práce i práce v týmech, kolaborativně i soutěživě. To všechno jsou prvky, které chceme podporovat na všech stupních škol a které potřebují všechny obory stejně, přírodovědné i ostatní. Je nutné to udělat. A to i s přihlédnutím k tomu, že jde o dlouhodobé aktivity, které se projeví až s odstupem času, po skončení funkčního období nově nastupující vlády. Opatření, která by něco přinesla během jediného funkčního období, vzhledem k setrvačnosti změn ve vzdělávacím systému, neexistují a bylo by nesolidní měřitelné výsledky slibovat.

6. **Role učitele pro zajištění kvalitního a náročného vzdělávání studentů VŠ, vedoucího k úspěšnému uplatnění absolventů VŠ na pracovním trhu, je jistě zásadní. Průměrné mzdy vyučujících odborných asistentů na VŠ ale již zaostávají nejen za průměrnými mzdami vysokoškolsky vzdělaných pracovníků, ale v oblasti školství i za průměrnými mzdami středoškolských učitelů. Hrozí tedy nejen častější odchody talentovaných vědců do zahraničí, ale i to, že vysoké školství začnou opouštět další kvalitní pedagogové a nadějní mladí odborní**

asistenti, což při nadcházejícím očekávaném zvyšování počtů studentů na VŠ v důsledku demografické křivky je alarmující. Jaké konkrétní kroky pro řešení výše popsané situace navrhuje?

Jedinou cestou, která je slučitelná s autonomií vysokých škol, je navyšování příspěvku na jejich činnost a motivace vedení univerzit k adekvátní mzdové politice. Tuto cestu upřednostňujeme. Přímé zásahy státu do mzdové politiky univerzit by oslabil konkurenční prostředí, které je pro univerzitní sektor prospěšné.

7. **Finanční situace doktorandů je především z důvodu velice nízkých stipendií dlouhodobě neudržitelná. Evropská Charta a Kodex pro vědecké pracovníky doporučují, aby se k doktorandům a doktorandkám přistupovalo jako k začínajícím výzkumníkům a výzkumnicím. Máte představu, jaký by měl být minimální garantovaný příjem studentů doktorského studia?**

Nemáme problém s premisou přistupovat k doktorandstvu jako začínající výzkumné síle. Na druhou stranu univerzálně jim garantovat příjem pouze z toho titulu, že jsou studenti, není záhodno. Jednak právě proto, že jsou pracovní silou. Jednak proto, že má doktorské studium už velkou míru překryvu s výzkumnou prací - výzkumník se vzdělává celý život studiem literatury vydané ve svém oboru.

Bylo by správné alespoň u doktorandů oddělit studium a práci třeba v takové míře, ve které jsou oddělené v USA. S přihláškou ke studiu jde vědomí potenciálního studenta, že si bude muset zajistit živobytí. Někdo se paralelně uchází o některou z pozic "učitelský asistent", které vypisuje VŠ, nebo z pozic "výzkumný asistent", které vypisuje buďto VŠ nebo její partnerská instituce typu výzkumného ústavu. Tyto pozice jsou formálně maximálně půl úvazku a (když necháme stranou částku školného) představují čistý příjem, který pokryje nějaký rozumný standard života: běžné jídlo, bydlení ve sdíleném podnájmu, pořízení a provoz drobné elektroniky, konektivitu, provoz (ale už ne pořízení) auta nebo náklady na MHD v daném městě, občasný výdaj na kulturní akci.

V současnosti v ČR fungujeme na systému stipendií, který je z hlediska tohoto srovnání postavený špatně. Od pojmenování přes filosofický základ "příjmu pouze za status studenta" po deformaci trhu práce. Jelikož je to ale systém s hlubokými kořeny, je změna potřeba projednat se všemi zúčastněnými, dohodnout se na cílovém stavu i na postupných fázích cesty k němu.

8. **Značná část studentů si své VŠ studium financuje plně, či z větší části sama. Všechny náklady obecně se v poslední zvyšují, ale u dohod o provedení práce (DPP), které jsou velmi častou formou zaměstnání vysokoškolských studentů, však hranice 10 000 Kč, pod kterou se odvody neodvádí, zůstává neměnná. Podpoříte navýšení této částky, např. v návaznosti na minimální mzdu?**

Navýšení hranice pro DPP může mít smysl vzhledem k době, po kterou se neměnila. Ale jinak jsou zde podstatné argumenty proti této myšlence. Navýšení této hranice má dopad napříč společností a ekonomikou, a v tomto případě na financování veřejného zdravotního a sociálního systému. Tyto oblasti rozpočtu jsou vlivem demografického vývoje pod rostoucím tlakem i bez takového zvýšení hranice pro odvody.

Proliferace DPP pod limitem odvodů v zaměstnávání vysokoškolských studentů je známkou toho, že je tento režim DPP používán jinak, než byl v systému zamýšlený. Jde nejen o VŠ a studenty, ale zejména jiné zaměstnavatele a jiné typy pracovníků.

Je autonomním rozhodnutím samotných VŠ, konkrétně jednotlivých kateder a ústavů, zda a jaké pracovní smlouvy uzavírají. Uzavírání DPP pod limitem odvodů je ekonomicky výhodné

pouze pro školy samotné a nemá oporu v zájmech studentstva jako takového. Studenti řádného denního studia mají “z definice” za hlavní pracovní náplň studium. Státní podpora živobytí studentů má jít systematicky jinou cestou než přes celospolečenský nástroj jako DPP pod limitem odvodů.

Závěrem: Vzhledem k tomu, že je v ČR veřejné VŠ vzdělávání zdarma, máme výhradu vůči první větě premisy u tohoto dotazu. Studentstvo (“značná část”, budiž) si nefinancuje své VŠ studium, ale své živobytí po dobu studia. Tedy ubytování, studijní pomůcky a stravu, přičemž stravování v menzách je subvencované.

9. **Rostoucí byrokracie představuje stále významnější zátěž nejen pro občany ČR, ale je i značnou brzdou pro rozvoj kvality vysokého školství. Ukazuje se, že jedním z faktorů negativně ovlivňujících úbytek kvalitních a talentovaných akademických pracovníků a vědců je i jejich trvale rostoucí časová vytíženost zahrnující nejen vzdělávací, výzkumnou, vývojovou, uměleckou, projektovou, konzultační, ale i administrativní a další činnosti. Stále více je zřejmé, že bude nutné reagovat v co nejkratší době a nadměrnou administrativu a byrokracii, redukovat na únosnou mez, než se společnost včetně vysokých škol zbytným papírováním zahltí. Jak plánujete současné dusivé byrokratické prostředí ozdravit?**

Základním stavebním kamenem úlevy od byrokracie má být důsledně realizovaná digitalizace, a to včetně úplné implementace elektronických podpisů a propojení jednotlivých systémů a automatického načítání existujících dat do formulářů. Druhým pilířem je stabilizace toho, jaké informace v jakých formátech pravidelně sbírají poskytovatelé financí (ministerstva aj.) o institucích a jaké informace jsou potřebnou součástí projektových dokumentací. Tyto požadavky by neměly procházet změnami častěji než jednou za 4 roky, což znamená nároky na monitorování legislativních změn obecně. Instituce tím budou moci automatizovat sběr a předávat maximum dat.

Byrokracie obecně umožňuje průběžnou a zpětnou kontrolu a dopředné informované rozhodování a plánování. Určitá míra byrokracie zde s námi bude vždycky. Proto budeme apelovat na společné vytvoření definic “byrokracie na VŠ” a “únosné meze” na různých pozicích na VŠ, i na důsledném oddělení části týkající se vzdělávací role od výzkumné role. Jen tak je možné problém kvantifikovat a sledovat dopady jednotlivých opatření.

Významná část administrativní zátěže pak souvisí s fragmentovaným systémem financování vysokých škol z vysokého počtu zdrojů se složitými a navzájem odlišnými pravidly. Je třeba se pokusit o jejich zjednodušení a sladění podmínek čerpání.

10. **Budete otevřeně komunikovat s oběma oficiálními reprezentacemi vysokých škol, s Radou vysokých škol a Českou konferencí rektorů? Budete zodpovědně spolupracovat s reprezentacemi VŠ při přípravě legislativy a strategických dokumentů, které souvisí s vysokým školstvím? Na které vaše odborníky pro vysoké školství se budou moci reprezentace VŠ i samotné vysoké školy obracet v případě vašeho úspěchu ve volbách?**

Cesta dialogu je pro nás z hlediska dalšího rozvoje a zkvalitňování vzdělávacího systému zcela stěžejní. Kontaktními osobami za oblast vysokoškolského vzdělávání jsou za Piráty Daniel Mazur a Lukáš Bartoň coby vedoucí resortního týmu pro vzdělávání a vědu a dosavadní gesční poslanec. Za Starosty a nezávislé je odborníkem pro tuto oblast Mikuláš Bek.